

розпалюють цю війну між світами і мають мету – створення єдиного сірого світу Досконалості. Але ж чи запанує такий світ. Авторка цього не каже. Вона не пише в кінці книги ні “кінець”, ні “далі буде”, тому надія на подальші пригоди Мальви Задоротної ще жевріє.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Генеалогія богів давньої України : монографія. Рівне, 2007. 556 с.
2. Войтович В. Міфи та легенди давньої України : навчальна книга. Тернопіль, 2013. 464 с.
3. Головацький Я. Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія. Київ : Довіра, 1991. 94 с.
4. Корній Д. Зворотний бік світів : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 320 с.
5. Корній Д. Зворотний бік світла : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 320 с.
6. Корній Д. Зворотний бік сутні : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 288 с.
7. Корній Д. Зворотний бік темряви : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 320 с.
8. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ : Либідь, 1994. 384 с.
9. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ : Український письменник, 1993. 63 с.

УДК 82.091

Буній Марія Романівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Мафтин Наталія Василівна, доктор філологічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ЛЕСІ ДЕМСЬКОЇ «ЛІТО У ПСИХІАТРА»

Убивства, напади, махінації – чи взагалі можливо тут відпочити? «Господи Боже!.. – простогнав Левинський.
– Чи я хоч раз висплюся в цьому селі? [1, с. 64].

У статті розглянуто художньо-змістові характеристики детектива Лесі Демської «Літо у психіатра». Аналіз здійснено крізь призму поняття «сучасний український детектив». Розглянуто проблематику сучасного детективу та характерні для твору художні засоби.

Ключові слова: сучасний детектив, психіатрія, детективний сюжет, підсвідомість, іронія, проблематика, Леся Демська, інтрига, чорний гумор.

Якісний сучасний детектив допомагає досягнути нюанси свого часу. Адже лише письменник може сміливо дивитись в очі дійсності і не приховувати правду. В українській літературі ввійшло в моду вплітати в сюжет психіатрію. Леся Демська зробила це влучно: не зосереджуючи увагу на професії головного героя, вона перейшла одразу до заплутаних сюжетних ліній з вбивством, розслідувань, мертвих тіл, психології злочинця. В одному з інтерв'ю авторка зазначила: «У нас таке життя, що кожному варто мати у друзях психіатра [6]».

У книзі Лесі Демської «Літо психіатра» гармонійно вплітаються детективний сюжет та психологічні моменти: аналіз підсвідомості, розплутування складних людських відносин і навіть трохи містики. Напружений сюжет детективу, спричиняється насиченістю тексту, таємницями, а найголовніше – інтригою. Інтрига є складовою внутрішньої форми літературного твору. Таємниця – це основа інтриги, обов'язковий елемент детективного сюжету, адже без неї не може бути і детективу [4, с. 60].

Головний герой – психіатр Андрій Левинський – втомився від своєї роботи і за порадою лікаря змінити шалений темп, їде в Карпати, щоб відпочити, набратись сили, подихати свіжим повітрям, понасолоджуватись красою та спокоєм. На перший погляд, спокійне село. Але хіба головний герой міг подумати, що тихе карпатське село є місцем, де коїться щось таємниче і невідоме. Приїхавши сюди, Андрій має ще більше роботи: всі мешканці села сприймають його як лікаря, кожного дня біля його хати можна спостерігати довгі черги пацієнтів, в більшості випадках удаваних хворих. Також на його плечах ще й розслідування вбивства (вбивства сільського голови, напад на сусіда, махінації добродичного фонду), прохання колишніх друзів, неочікувані пропозиції кохання. В селі, де є лише свої – криється кровавий вбивця.

Не в змозі цим всім розібратись, Андрій викликає допомогу зі Львова – свого хорошого друга – слідчого Ростислава Белея, разом з яким вони розплутують складність людських стосунків. Слідчий та психіатр – чим не чудова команда? Андрій викриває всі злочини, звертаючи увагу на поведінку людей, деталі, тонкості жіночої і чоловічої логіки. Дружба з користю іноді дуже добре впливає на роботу і самопочуття. Для психіатра світ криміналістики був невичерпним джерелом всяких аномалій, а для криміналіста спілкування із другом, що мав таку професію, часто ставало запорукою власного душевного здоров'я.

У селі все про всіх знають і мова не про одне село, так завжди було, є і буде. Тітка Марина – справжнє довідкове бюро, досі називає Андрія «дитинкою», не дає слова вставити. Однак зразу помітно, що

жінка з життєвим досвідом: «А оженився вже? Дай на тебе подивлюся. - Тітка Марина двічі обернула Левинського довкола осі, уважно подивилася на кола під очима, худорляву фігуру й, безнадійно зітхнувши, зробила єдино правильний висновок: – Бачу, що не оженився...[2, с. 13]», навіть його не спитавши, бачить все наскрізь. Коли Андрій запитав тітки як справи на селі, жінка ніби цього лиш чекала, розповідала всі сенсації.

Всі тут потребують виговоритися, навіть той весь циганський табір, що за порадою дядька Гната завітав з своїми хворобами до Левинського, зразу ж після його приїзду. Навіть пацієнти до Андрія, після смерті голови йшли здебільшого тому, щоб на власні вуха почути деталі смерті, вигадуючи спершу якусь собі болість. Левинський добре розумів цю хитрість і нею користався, адже балакучі люди могли дати якусь хорошу підказку, розповісти деталі з життя голови.

Хоч Левинський наголосив, що він психіатр, а не лікар, але всім на те байдуже, головне, що в медінституті вчився. Тут можна розглянути соціальну проблему, таку як обмежені можливості у селах, вони не в змозі якісно лікуватись, адже у них один фельдшер на п'ять сіл, а до міста далеко їхати. Навіть коли знайшли перший труп, то оперативність у місцевому дільничому чи фельдшера була на найнижчому рівні та й примітивність та тушість цих людей іноді зашкалювала. Вони перед трупом з'ясовують «чий сарай кращий», а Коля-дільничий, від якого тхне самогоном мріє пошвидше закрити справу. А коли почули, що потрібно повідомити в район, то всі, окрім Левинського зразу ж були готові забути про цей випадок тут і зараз, адже у всіх є за спиною якісь прогріхи. Коля навіть придумав плітки, нібито Андрій приїхав сюди, бо він психів лікує і в нього самого припадок був. Ось таке село, якщо не знають, то самі й придумують.

Всі хвороби у людей, як виявив Левинський, від того, що в них у голові, все це зводилось всеодно до психологічних ознак, та насамперед від браку «цивілізації». Свіже повітря, їжа з городу та природа насправді добре впливають, скільки Андрій працював, втомленим так як в місті вже не почувався.

Від слів: «Він мертвий» почалось розслідування і не такий уже як мріялось відпочинок Левинського. Цю картину застав він з Петром коло своєї хати вночі, видовище не з найкращих, адже зразу зрозуміло було, що його отруїли. У творі є чимало деталей, по яких і веде слід до злочинця. Перше - це ключ від комори Левинського, міцно стиснутий у руці. Далі – це те, що Левинський знайшов під час ретельної ревізії, зірвавши підлогу знайшов велику бляшану коробку, кілька старовинних ікон, позолочений хрест, давні монети і пачки доларів. Зрозуміло, що це була схованка. Лише одна річ не мала документів - ікона святої Катерини, а також ще одною вказівкою на злочинця був фонд «Крила надії».

У цьому селі навіть є дві дороги, по яких люди зазвичай ходять, одна - «офіційна», якою вирушають можна сказати тому, щоб подивилися, щось всі побачили (до церкви, шлюб, хрестини), інша – повна протилежність, «направці», щоб сховатись від лишніх пліток і поглядів, частенько можна цими куцими стежками помітити когось чи навпаки сховатись від всяких очей і лишніх балачок. На цвинтарі бувають нічні зустрічі, а саме Максима Валянка з незнайомою дівчиною, не його, як виявилось пізніше, нареченою - це також деталь, що могла бути пов'язана із вбивством. Наступна подія – це під час процесії слова баби Ганни: «А що тепер усіх злодіїв із такими почестями хоронять?... [2, с. 54]», – ця жінка точно багато чого знала.

Розмова з бабою Меланією відкрила йому очі, зрозумів, що всі документи, підписані нею - брехня, натомість у його хаті є ті, які є справжні, а там всі папери на дарування хати не тільки баби Меланії, а й багатьох інших жителів села. Ще причиною задуматись була розповідь тітки Марини про бійку Максима Валянка з Івасем Матвіїшиним та крадіжка речових доказів у Колі-дільничого.

Дуже цікавим елементом у творі є те, що Андрій в процесі розслідування вбивства звертається до своєї підсвідомості (сни, дитячі спогади) і це дає очевидні підказки. Автор з іронією зображує повсякденне життя сільських мешканців: вони працьовиті й терплячі, однак іноді занадто балакучі, цікавляться та лізуть не у свої справи. Приміром: «...що нового? Кого в нас знову вбили?[2, с. 44]». Чи ж: «Той мовчав. І весь його психіатричний досвід мовчав. Здавалося, сам Господь Бог мовчав, хоч точно знав відповідь [2, с. 87]».

На сторінках детективу часто простежується чорний гумор: «Якщо ти зараз негайно, бодай на місяць, не поїдеш подалі від роботи, то наступного разу ми зустрінемось у морзі... [2, с. 7]». Дотепні порівняння пронизують весь твір: «Андрій сидів у невеличкій світлій кухні тітки Марини й на повний рот, мов той Пацюк із Гоголя, вминав вареники з сиром... [2, с. 14]»; «На подвір'ї юрмилося повно людей із сумками, клунками, наче циганський табір перекочував [2, с. 16]»; «Дивишся як баран на нові ворота[1, с. 44]»; «Воно допомагає як колесо без воза [2, с 45]»; «...ви такі божевільні, як я космонавт [2, с. 56]»; «...до хати увірвалась Петрова Уляна, вся біла як молоко...[2, с.77]».

В селі не завжди розуміють значення слів, які говорять: «Дивна якась, каже що я для неї не господар. Одним словом – фаменістка [2, с. 21]». Дивлячись тут на кожного, можна зробити висновок, що всіх їх треба лікувати від чогось.

Немовби калейдоскопом крутиться навколо головного героя: таємниці, загадки, кохання, ненависть, зрада, відданість, інтриги, сенсації, секс, вбивства, махінації – все в перемішку і це, безумовно, притягує сучасного читача. До останніх сторінок детектив «тримає» у напрузі, адже практично кожний житель села мав мотиви скоєння злочинів.

Леся Демська бере до уваги низку проблем, таких як кохання і зрада, психологічні травми (безпліддя і різні способи його подолати), незахищеність старих, самотніх, юридично неосвідчених людей, почуття за принципом «гроші до грошей». Авторка акцентує увагу на низці соціальних проблем, таких як чари, за допомогою яких жінка прагне повернути коханого, заробітчанство заради щастя та добробуту рідних, махінації у благодійному фонді. Загальнолюдські проблеми якраз і спонукають читача бути весь час в напрузі, радіти і хвилюватися разом з персонажами, відчувається зв'язок з реальністю, що є цікавим доповненням цього тексту. Зустрічається у творі проблема одиноких жінок, яким потрібна була допомога, чоловіча рука, захист. З розповідей тітки Марини про голову села, можна зрозуміти, що жінок у нього було чимало, але вони всі даруючи йому кохання, користали з нього, відчуваючи себе у безпеці біля чоловіка, який впевнено стоїть на ногах. Стефа – жінка голови терпить усі його походеньки, адже все ж таки четверо дітей та ще й в затишку. Анна – коханка, як в селі кажуть «для авторитету», та й коханка, зрозуміло, за спасибі не спатиме.

Також у творі виразно зображена любовна лінія. Знайомство Левинського з Уляною відбувається в невимушеній обстановці, коли всі гості в зборі. Андрій зразу ж примітив, що скільки жив, такої красуні ще не зустрічав. Уляна розуміла силу своєї вроди і користалась цим на повну, досить впевнена в собі жінка, що Андрій іноді й починав розгублюватися. А от Петро, чоловік Уляни, настільки в розпачі, справді дурень, що дозволяє жінці завітати ввечері в гості до Левинського. З цієї ситуації ясно розумієм, що щось в сім'ї Коцюб не складається. Символом щасливого майбутнього у творі є народження сина Петра та Уляни, про якого Левицький дізнається вже після повернення до звичного міського ритму.

Тут думка села надзвичайно важлива. Уляна, яка прийшла до Левинського в гості хоче дітей, однак в них з чоловіком не отримується. На пораду Левинського взяти дитину або зробити штучне запліднення, перше що тривожило Уляну – це що скажуть люди, село засміє, що чоловік неспроможний. І коли Уляна повисла у Левинського на шиї, було вже пізно, тут його використали на рівному місці і ніяка думка людей не допомогла, бо коли людина дійсно чогось хоче, то незважає ні на що на світі.

Близкість селян до природи зробила їх небезпечними, вони стали підступними, непередбачуваними, готовими піти на неймовірні речі, ними керує інстинкт, бажання, пристрасть. Тому зовсім очевидним є те, що за рядом шахрайств та вбивств стоїть саме любов та прагнення до збагачення.

Часто героїв можна розуміти за їх жестами. Наприклад, коли мало доказів, справу важко розкрити, то Ростик автоматично смикав себе за вухо, Левинський добре знав, що це означає велика розгубленість друга. Також по логіці подій часто можна зрозуміти, хто ж вбивця. Отруту зазвичай використовують жінки, тому ймовірно, що вбивця – жінка.

Тонко описано сільських мешканців, які завжди про всіх все знають, однак стараються вести життя так, щоб люди нічого не казали. За цією прикметою можна впізнати не одне таке село в Україні. Леся Демська присвячує чимало сторінок сільським споконвічним цінностям, а саме приворот-зілля, стрибанням у гречку, побачення на кладовищі, зустрічі зі знахаркою, схованки самогону і застілля з найдками – все це часом збиває з пантелику міщанина Левинського, він почуває себе ніби білою вороною.

Село в очікуванні новин не спить. Дядько Гнат піджартовує, що відколи Левинський приїхав пропав спокій: «Як ти ще своїх психів сюди не привіз?...- А що, дядьку Гнате, чудова ідея! Наступного року обов'язково привезу. Хай під лікуються трохи. Вони теж люди [2, с. 87]», - гумор в цьому селі, навіть в такий складний період, зберігається. Кожне село відрізняється своїм вміннями жартувати, в будь які незгоди, потрібно сміятись, всеодно радіти життю.

Після виходу детектива, чимало мешканців сіл України казали: я живу у центральній Україні або я живу у східній, або у південній - а ніби це в мене в селі відбувалося. Врешті, книга виглядає як типологічний зріз, який, мабуть, притаманний для всієї України.

Отже, незважаючи на досить простий сюжет, сучасний детектив наштовхує читача на роздуми про те, яке насправді є цінне і важливе життя, як один необдуманий вчинок може змінити все.

Список використаних джерел

1. Бехта Т. Наративний фрейм – когнітивна модель розгортання фабули класичного детективу, - Кіровоград, 2011. – Вип 96, с. 46-51.
2. Демська Л. Літо психіатра: роман / Леся Демська. – К.: Легенда, 2018. – 176 с. (Ефектна серія)
3. Золотухин Г. Детектив как интенсивная терапия, - К, 2001. – Вип. 3. – С. 98-102.
4. Кицак Л. Художня природа інтриги в детективах. Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – №7-8. – С. 50-62
5. Кокотюха А. Україна у пошуках детективу / Дніпро. – 2011. – № 2. – С. 112-114.
6. Шипко К. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46358336>. – BBC, 2018.